

Evaluatie als motor van het management in de les turnen

Jimi Gantois, Dirk Van Meldert

Dit artikel verscheen oorspronkelijk als:

Gantois J & Van Meldert D, Evaluatie als motor van het management in de les turnen, in: Looockx A (ed.), 1996, Management in de les Lichamelijke Opvoeding (Praxis Bewegingsopvoeding nr 13), Leuven: Acco, 195- 212 p.

Lessen turnen intensief en leerrijk houden zonder de lastige bewegingsopdrachten uit de weg te gaan...

Een middel tot het mogelijk bereiken van dit moeilijke lesdoel is het inschakelen van de evaluatie als motor van een efficiënt lesverloop.

Deels steunt dit middel op het gebruik van het puntenboekje om de leerlingen op te juttten, maar voornamelijk willen we ons evaluatienormen zo samenstellen dat ze, naast een extrinsieke drijfveer, een leidraad en uiteindelijk een intrinsieke motivatiebron zijn bij het oefenen op turnbewegingen.

In de benadering van dit artikel wordt evaluatie centraal gesteld in het onderwijsleerproces. In een eerste punt benaderen we de evaluatie vanuit het standpunt van de lesgever. We steunen hierbij op het model van Van Gelder.

In een tweede punt maken we enkele gedachtensprongen vanuit het standpunt van de leerlingen. Het artikel eindigt met enkele voorbeelden van evaluatienormen. Pik de voor u waardevolle aspecten eruit of maak ze toepasbaar voor uw lesgeefsituatie.

Evaluatie gekaderd in het onderwijsleerproces (OLP)

We stellen de evaluatie in dienst van het “lesmanagement” of het scheppen en onderhouden van een leeromgeving (Doyle 1986).

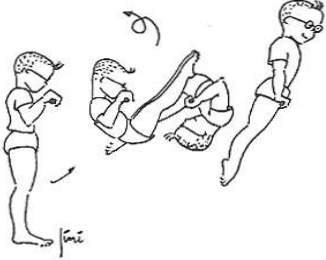
In een efficiënte bewegingsles met geslaagd management wordt volgens de vakliteratuur (Behets 1989), een hoge actieve leertijd en bijgevolg een duidelijke leerwinst waargenomen. Kortom, we willen evaluatienormen die de lessen sturen en het leren aanmoedigen. Is dit mogelijk? Kunnen we normen hanteren die een eenvoudige leerstofopbouw weerspiegelen, de lesorganisatie beïnvloeden en een doorzichtige en motiverende evaluatie inhouden?

Vooreerst geven we een voorbeeld van mogelijke evaluatienormen voor “borstwaarts omtrekken tot streksteun aan de rekstok” (kneukelgreep - rekstok op schouderhoogte) (zie volgende pagina).

Deze evaluatieprocedure is vooreerst een standaard voor een doorzichtige toekenning van punten, maar kan ook verbonden worden met andere elementen van het onderwijsgebeuren zoals de doelen, de lesinhoud en de lesorganisatie.

Het verwijderd of achterliggend **doel** is het oefenen op algemene basiskracht. Dit wordt vertaald in de turnvaardigheid “borstwaarts omtrekken”. Als operationeel prestatiedoel stellen we dat de leerlingen minstens zelfstandig moeten kunnen omtrekken tot streksteun. Dit wordt concreet uitgedrukt in de norm 3, die 3 op 5 punten betekent. Zij die beter kunnen of een hogere score willen krijgen, moeten de “uitbreidingsnormen” 4 tot 5 halen.

Zij die zich in een priller stadium van het leerproces bevinden, moeten via de normen 1 en 2 proberen op te klimmen.

norm 1		Met één helper en vanop een verhoogde afstoot (schuine springplank) omtrekken tot streksteun.
norm 2		Met een helper en éénvoetige afstoot (zwaaibeen) omtrekken tot streksteun.
norm 3		Zelfstandig met éénvoetige afstoot (zwaaibeen) omtrekken tot streksteun
norm 4		Met tweevoetige afstoot en aanééngesloten benen omtrekken tot steun
norm 5		Zonder afstoot en met gestrekte aanééngesloten benen omtrekken tot streksteun.

De **lesinhoud** of de stam van de **leerstofopbouw** ligt omsloten in de opeenvolgend evaluatienormen; van een verhoogde afstoot en met hulp van een medeleerling (norm 1), over de kernbeweging of het zelfstandig uitvoeren van de omwenteling (norm 3), tot de uitbreidingsleerstof of het zonder voetenafstoot met gestrekte benen omtrekken (norm 5).

Ook de **lesorganisatie** wordt geïnspireerd door de normen. Na een gezamenlijke initiatie kan in verschillende standen gewerkt worden op de normbewegingen. De leerlingen proberen op te schuiven naar een stand met hoge moeilijkheid. Met gemotiveerde leerlingen kunnen we een hogere doorstromingsgraad bereiken door met twee naast elkaar ana één rekstok te werken. Het is ons streven om stand 1 (norm 1) en mogelijk ook stand 2 (norm 2) te “ontvolken”.

De evaluatie staat aldus centraal in het onderwijzen daar ze de kern van doelstelling, leerstof en organisatie inhoudt.

Evaluatie als motor van de prestatievorming

Enkele gedachtensprongen

- Willen leerlingen zelfstandig kunnen oefenen, dan moet de **evaluatie doorzichtig** en **eenvoudig** zijn. Met andere woorden: elke leerling moet op elk moment weten welke zijn/haar tekorten zijn en moet ook de mogelijkheden aangereikt krijgen om deze tekorten te remediëren. Het evaluatiesysteem moet zo eenvoudig zijn, dat ook een turnleek (de gemiddelde leerling) deze zelf kan toepassen en zowel zijn eigen score als die van een ander kan inschatten.
- Een klas is per definitie heterogeen qua prestatieniveau en houding versus de L.O.-les, sporttak of lesthema. We moeten erin slagen ook de goeie turners of turnsters te motiveren verder te oefenen of positief bij te dragen in de turnles. **Aangepaste normen** kunnen hierbij helpen.

- Dikwijls stellen we vast, dat leerlingen vooruitgang maken en zich correcter gedragen, van zodra het puntenboekje bovengehaald wordt. Als deze extrinsieke evaluatie helpt, waarom dan niet **permanent evalueren**? Reacties als “Is ‘t toets?” worden vermeden. Het is altijd toets.
- Wanneer een leerling een toetsnorm haalt op een later tijdstip (bijvoorbeeld: gekwetst geweest of een vroegere afgelegde toets verbeterd) dan vinden we dat dit in het jaartotaal moet verrekend worden, omdat dit een blijk kan zijn van zelfstandig oefenen en omdat het een reële weergave is van zijn/haar bereikt niveau. We pleiten hier voor **inhaaltoetsen**. Dit sluit eveneens aan bij de eerste gedachte.
- Wanneer een toets op een later tijdstip kan afgelegd worden of eventueel door een vervangend collega wordt afgenomen, dan wil dit zeggen dat de toets moet voldoen aan alle voorwaarden van **standaardisatie, objectiviteit**, ijking, representativiteit, als was het een wetenschappelijke test
- Naast de psychomotorische vaardigheid en de fysieke bekwaamheid kan ook **kennis** en **attitude** gehonoreerd worden. Het bijgeven van punten of het milder oordelen -omwille van de inzet, de fysieke achterstand bij de beginsituatie - geven een vals beeld van het prestatieniveau. Het jaar erop kan een collega moeilijk bouwen op resultaten met aangepaste cijfers. Beter is het de kennis of attitude in aparte toetsen met eigen normen te evalueren.

Doorzichtige en eenvoudige evaluatie

Bij de meetbare prestaties zoals lopen, springen, werpen, zwemmen of de Eurofittesten ... kan eenvoudig en doorzichtig geëvalueerd worden. Men kan zelfs door gebruik van schalen rekening houden met de leeftijd, het geslacht en het gewicht van de leerling (Van Der Linden 1968).

Maar de prestatiebeoordeling in het competitieturnen is een omstandige bedoening. De eindscore op tien punten wordt bepaald door gebrevetteerde juryleden. Er wordt geoordeeld op moeilijkheidsgraad, samenstelling, en uitvoering. Bovendien kunnen er bonussen verdiend worden. Zes juryleden geven elk hun score, de twee uiterste punten vallen weg en van de 4 overige wordt het gemiddelde berekend. Men bekommt scores met een "nauwkeurigheid" van drie cijfers na de komma. De bedoeling van dit ingewikkeld gebeuren is de beste te lauweren. Dit kan niet de bedoeling zijn van ons onderwijs.

In het verleden (J. Gantois & E Van Assche 1974, W. Schroven 1978) werd reeds veel geschreven over turnevaluatie. De meeste van de toen gebruikte evaluatieprotocollen moesten voldoen aan onderzoekscriteria zoals o.a. een fijne meetschaal met veel onderdelen, zodat de behaalde scores de Gausscurve benaderen. De evaluatieprotocollen waren meestal slechts bruikbaar bij videoanalyse. Met onze toetsuitslagen in de dagelijkse praktijk hebben we geen onderzoeksbedoelingen zodat er ook geen nood is aan een twintig puntenschaal of een schaal tot tien punten met halve puntjes (wat eigenlijk hetzelfde is).

De meest simpele indeling is de dichotomie: de norm wordt wel of niet gehaald.

Je moet echter al heel wat toetsen af nemen om achteraf te kunnen rapporteren op 20 of 100 punten. Bovendien wordt iedereen teveel over dezelfde kam geschoren:

- De norm kan immers moeizaam of elegant behaald zijn.
- Wie zich onderscheidt van de groep behaalt slechts evenveel bij een dichotomie.
- Het kan dat iemand het net niet haalt, terwijl een ander - die het het allang opgegeven heeft - het nooit zal kunnen.

Om deze redenen kiezen we voor een 5 puntenschaal. Enkele uitgewerkte voorbeelden staan achteraan in het artikel vermeld. De basisregel is:

Om 3 te halen moet er aan voorwaarden 1 en 2 voldaan worden.

Ontbreekt er een voorwaarde dan krijgt de leerling een 2.

Ontbreken er twee voorwaarden dan krijgt de leerling een 1.

Normen kunnen steunen op een te analytische bewegingsbeschrijving. Wanneer de beschrijving begint met: "Men neemt de rekstok vast in kneukelgreep..", dan is het voor tussensteunspringen over het rek mogelijk reeds punten te krijgen voor het grijpen van de rekstok.

De normen die we nu formuleren zijn doorzichtige bewegingsvoorwaarden of -vormen die een eenvoudige waardemeter voor onze verwijderde doelstellingen zijn. Zo is bij voorwaartse salto het vastgrijpen van de schenen het bewijs van de hurkhouding (LP) en is het landen op de eertse helft van de valmat het gevolg van een beheerste afstoot (RP).

Aangepaste normen voor de gevorderden

In de L.O. valt het vaak voor dat leerlingen (bissers, turnclubleden..) het allemaal reeds onder de knie hebben. Wanneer van bij de beginsituatie blijkt dat een aantal van de leerlingen aan de basisnormen voldoen, wordt er gedifferentieerd in de normen. Deze groep krijgt de voorwaarden voorgeschoteld om een 4 (onderscheiding) of een 5 (de perfectie) te behalen.

Het gaat hier om verdiepingsleerstof en uitbreidingsleerstof.

- **Verdiepingsleerstof:** de opdracht blijft gelijk, de omstandigheden zijn moeilijker.
  - Het verminderen van de hulp (bijvoorbeeld: tussensteun over het rek met één helper of zonder hulp, handenstand twee tellen aanhouden en doorrollen zonder hulp).

- Het aanpassen van het materiaal (bijvoorbeeld: rek op reikhoogte voor borstwaarts omtrekken; handenstand op een verhoogde bank of balk in plaats van bank; voorwaartse salto met springplank in plaats van met een minitrampoline... tussensteun over het paard in plaats van over een kast).
- **Uitbreidingsleerstof:** de opdracht wijzigt lichtjes.
  - De vorm veranderen (bijvoorbeeld: ophurken naar handenstand wordt opspreiden naar handenstand; radsprong met één handsteun; borstwaarts omtrekken met gestrekte aanééngesloten benen; voorwaartse salto gehoekt...)
  - Het thema in een verbinding inlassen (bijvoorbeeld: twee radslagen op één lijn; rondat kaatsen in reeks; handenstand wenden voorwaarts rollen).

Er mag slechts geoefend worden voor een vier of een vijf als aan de voorwaarden voor een drie voldaan is. Een leerling kan binnen een les voortdurend zijn/haar punten verbeteren.

Permanente evaluatie

De leraar heeft het puntenboekje steeds bij en de scores kunnen zelfs binnen een les aangepast worden.

Het is niet de bedoeling om veel tijd in de evaluatie te stoppen. We kiezen voor korte bewegingsopdrachten, die door meerderen tegelijk uitgevoerd kunnen worden. De organisatie van de les en dus ook de evaluatie is klassikaal of in banen of golven georganiseerd. Kan dit niet, dan kiezen we voor een andere organisatievorm, bijvoorbeeld in circuit. De ondervinding leert, dat het werkpeil daalt aan de standen waar er niet getoetst wordt (Meer hierover is te vinden in onze bijdrage in de vorige Praxis Bewegingsopvoeding)

We nemen nog eens het voorbeeld van borstwaarts omtrekken aan het rek:

Leerlingen kunnen met twee tegelijk aan één rek werken. Het thema wordt aangeleerd. De score van de beginsituatie wordt genoteerd. De les kent haar normale opbouw. Er wordt gedifferentieerd. Wie reeds voldoende scoorde moet de eigen prestatie verbeteren. Er kan ook gescoord worden op het helpen. De betere turners hebben dus ook wat te doen. Wie vordering maakt krijgt een aangepaste, hogere score. Wanneer we in de daaropvolgende lessen een thema aan het rek behandelen, kan tijdens de lesinleiding het borstwaarts omtrekken aangeboden worden. Prestatieverbeteringen worden genoteerd.

Zelf geven we nooit minder dan de vorige score. In een sportschool moeten de bewegingsopdrachten op het eind van het jaar geïntegreerd worden in een oefenverbinding zodat de leerling er alle belang bij heeft minstens hetzelfde peil te behouden. Waarom zou dit systeem ook niet werken bij het beoordelen van een globale spel in de balsporten? Wie de stijlnormen van atletiek of zwemmen behaalt, zou vanzelf een betere prestatie in het lopen, werpen, springen of zwemmen moeten kunnen neerzetten.

De leerlingen vragen soms om eerst nog eens te mogen oefenen, voor er geobserveerd wordt. Dit is nonsens. De leraar kan immers alleen het leerproces bijsturen als hij kijkt.

Permanente evaluatie wil ook zeggen dat elke activiteit van de leerling gezien mag worden. Om Michel Bottu te parafraseren: "Alles wat waard is om gedaan te worden moet goed gedaan worden".

Wanneer men in een theoretisch vak toetst, stelt men meerdere vragen. Het zou onrechtvaardig zijn om de leerstof van een periode in één enkele vraag samen te vatten. Spijtig gebeurt dit wel vaker in de L.O.-les. Wat belet de leraar L.O. om het rollen op een mattenberg te toetsen vóór men tot de eigenlijke voorwaartse salto overgaat? Het af en toe peilen naar de vordering tijdens een opbouw is niet alleen voor de leerkracht nuttig, ook de leerling wordt erdoor gemotiveerd.

Het ligt voor de hand dat het goochelen met normen, het oefenen voor punten vooral de **extrinsieke motivatie** stimuleert. Toch is het mogelijk dat het kennen van duidelijke en globale bewegingsvormen als evaluatie- i. p. v. analytische en vage evaluatie-omschrijvingen (zoals “meer vormspanning”) - en het voelen van vooruitgang of het hebben van een streefdoel evenzeer de oefendrang stimuleren en uiteindelijk, bij het lukken, oefenplezier en tevredenheid voortbrengen waardoor de **intrinsieke en duurzame bewegingsmotivatie** wordt aangewakkerd.

De kunst en tegelijk ook het fragiele van deze aanpak, is om de evaluatienormen in een positieve en aanmoedigende lessfeer te kaderen.

Standaardisatie..

Het moet duidelijk zijn met welke bewegingsuitvoering en in welke bewegingsomstandigheden een bepaalde norm kan gehaald worden. Elke toets heeft een naam. De nomenclatuur trekt de eerste krijtlijnen:

- zo voldoet een spreidsprong niet als er een tussen de steun gevraagd wordt.
- rondat is geen rad
- brug voorwaarts is niet goed wanneer er een loopoverslag gevraagd wordt.
- ophurken is niet hetzelfde als opwerpen naar handenstand.

Van elke oefening, die getoetst wordt moeten de omstandigheden omschreven worden:

- welke (hulp-)toestellen : bijvoorbeeld springplank of minitramp, bank of balk...
- de hoogte van de toestellen : alle delen van de plint, balk op 1.20 m
- de opstelling van de toestellen: kast in de breedte of in de lengte

- met matjes of een landingsmat
- met of zonder hulp
- vanuit stand of met aanloop en opsprong

Een tekening met de opstelling voor de drie puntennorm kan verhelderend werken

De leerlingen mogen oefenen zolang de tijd het toelaat. Een eerste geslaagde poging wordt niet meteen genoteerd, daar eenmaal lukken niet gelijk is aan kunnen.

Attitude en kennis

Als men kennis en attitude mee wil laten tellen in de eindscore, dan wordt dit apart genoteerd. Vooraf wordt de verhouding tussen kennis, vaardigheid en gedrag aan de leerlingen meegedeeld.

Het evalueren van de **attitude** moet eveneens doorzichtig, aangepast, permanent en gestandaardiseerd zijn.

Dit wil zeggen :

- dat de leerling op de hoogte moet zijn van wat de leraar als positief of negatief ervaart.
- dat er soms andere attitudes van de goede dan van de minder goede turn(st)er worden verwacht (bijvoorbeeld helpen)
- dat er op het einde van elke les notities genomen worden

Een voorbeeld van attitude-evaluatie:

Alle leerlingen starten met een 3 op 4. Als leerlingen zich positief of negatief gedragen, krijgen ze een streepje achter hun naam (| is positief, _ is negatief)

Deze streepjes samen met de vorderingen doorheen het leerproces, die een aanduiding voor de leergierigheid zijn, bepalen bepalen per rapport het attitudepunt.

Een positieve attitude in turnen staat gelijk met:

- ☺ hulpvaardig in het plaatsen en wegbergen van het materiaal
- ☺ het spontaan helpen van medeleerlingen
- ☺ het willen verleggen van eigen grenzen (leergierig zijn)
- ☺ volgehouden taakspanning (blijven oefenen binnen het kader van de opgelegde lesthema's)
- ☺ de zwakkeren: alle beurten nemen; de beteren: beurt afstaan
- ☺ enthousiasme ook voor het slagen van de klasgenoten
- ☺ op tijd, in sportkledij, niet kauwen.

We zijn er geen voorstander om de **kennis** een groot aandeel in de eindscore voor turnen toe te kennen. Soms hebben we wel eens zin om een theoretische toets af te nemen wanneer leerlingen na verloop van tijd vragen :”Kan U nog eens uitleggen hoe een tijgersprong eruit ziet?”. Wanneer we een theoretische toets afnemen, moeten we zowel kennis als inzichtsvragen stellen. Het kan echter o.i. niet dat een gebrek aan vaardigheid en inzet gecompenseerd kan worden door een éénmalige theoretische toets.

Tenslotte

- Een evaluatieprocedure die steunt op een reeks globale bewegingsuitvoeringen kan de basis vormen voor zowel leerstofopbouw als lesorganisatie en correcte doelstellingformulering.
- Een evaluatieprocedure die eenvoudig, gedifferentieerd en permanent is, kan het leren stimuleren. De extrinsieke motivatie, aangewakkerd door het puntenboekje, kan uitmonden in intrinsieke motivatie als gevolg van de concrete oefendoelen en mogelijke succesbeleving.
- Evaluatie kan een krachtige motor van de les turnen zijn, die echter alleen blijft draaien als hij juist is afgestemd en in een positieve leessfeer wordt geplaatst.

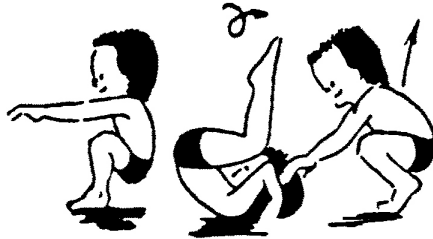
- We geven nog enkele voorbeelden van mogelijke evaluatieprocedures voor de lessen turnen. Deze kunnen aangepast worden naargelang de lesgeefsituatie. Daarnaast kan deze benadering van evalueren overgebracht worden naar de andere sportdisciplines. Hopelijk het proberen waard?

Enkele uitgewerkte voorbeelden

Mogelijke evaluatieprocedures voor achterwaarts rollen, rad, neksteunoverslag, opwerpen naar handenstand en rollen, voorwaartse salto en helpen.

Achterwaarts rollen

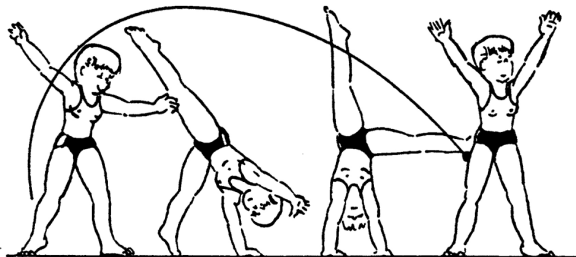
Klas 5 B j & m
Matjes, (springplank)

1. Aw. rollen van schuine plank tot hurkzit
2. Aw. rollen op de mat, met gespreide benen recht komen
3. Aw. rollen en met aaneengesloten benen recht komen
4. Aw. rollen en
5. Aw. rollen vanaf de beginhouding tot eindhouding de benen aaneengesloten en gestrekt

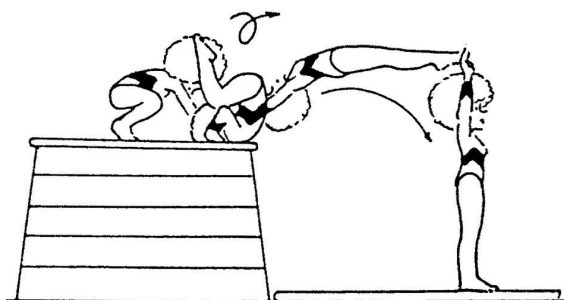
rad

Klas 6A j & m
Mat, (krijtstrepen)

1. Rad op de driepuntenlijn van basket
2. Rad op een mattenstrook van 0,5 meter
3. Rad op één lijn
4. Rad rad verbonden op één lijn
5. Rad en terug (verkeerde kant) op één lijn

Neksteunoverslag

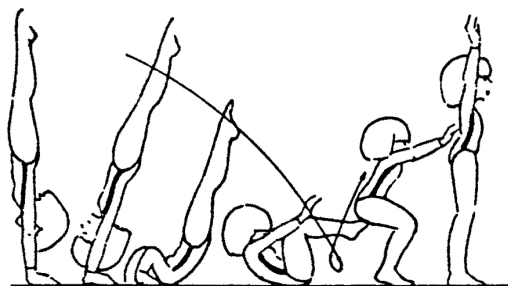
Klas 4 B j & m

5 delen kast in lengte,

Springplank, valmat

1. Na ophurken, handen plaatsen op ander uiteinde en afrollen
2. Na ophurken en de neksteun, heupen strekken
3. Na ophurken neksteunoverslag eindigen met armen hoog
4. Na aanloop over een kast in de breedte
5. Neksteunoverslag over een kast in de breedte, de benen blijven vanaf de afstoot gestrekt

Opwerpen naar handenstand en rollen

Klas 4 C j & m

Lange met,

(muur of wandrek 1&2

1. Met één helper: opwerpen tot handenstand tegen het wandrek
2. Zonder hulp: opwerpen tot handenstand tegen het wandrek
3. Met één helper: opwerpen naar handenstand doorrollen
4. Zonder hulp: opwerpen naar handenstand doorrollen
5. Idem als 4 maar twee tellen blijven staan in de handenstand

Voorwaartse salto

Klas 5 B j & m

Mattenberg (schouderhoogte)

minitrampoline

1. Vw. rollen tot zit op een mattenberg
2. Vw. rollen tot hurkzit op een mattenberg
3. Toets voorwaarts rollen met schenen grijpen tot hurkstand op mattenberg
4. Voorwaartse salto met schenen grijpen op verhoogde valmat tot stand
5. Voorwaartse salto met schenen grijpen tot stand op de eerste helft van een verhoogde valmat.

Helpen

Klas 6 B j & m

1. helpen
2. helpen onmiddellijk met de afgesproken helpersgrepen
3. idem + de beweging begeleiden van het begin tot het einde
4. spontaan helpen
5. spontaan en aan beide kanten kunnen helpen

Literatuur

Gantois J; Schroven W; Van Meldert D,

1995, *I-dee voor een gymles* (in: Delécluse (ed.) *Differentiatie in de les lichamelijke opvoeding*), Leuven : Acco, p 23 - 34.

Gantois J; Van Assche E,

1974, Evaluatie van turnvaardigheden in de eerste kandidatuur van het I.L.O. te Leuven, *Hermes* : 9 (3) 207-213.

KNGB (ed),

1991, *Werkboek proevensysteem Stimulering turnen en Acro-gym*, Beekbergen: KNGB, losbladig.

Schroven W,

1978, Betrouwbaarheidsstudie van vier observatieprotocollen van turnbewegingen uit de eerste en tweede kandidatuur lichamelijke opvoeding, *Hermes* :12 (3,4,5) 303-310.

Van Der Linden B,

1969, Bijdrage tot een pedagogische toepassing van de atletiek in het secundair onderwijs. Kwoteringstabellen volgens leeftijd, gestalte en lichaamsgewicht, *Hermes*: 4(2) 61-75